

УМОВИ ВПРОВАДЖЕННЯ В ПРАКТИКУ ДОШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ М. МОНТЕССОРІ

Наталія Гончарова

магістрант

Постановка проблеми. Останнім часом з'являються нові тенденції у галузі освіти: не сприймаються авторитарні принципи виховання, пропагуються толерантність, демократизм, гуманітаризація та гуманізація. Центром виховання визначається дитина, розвиток її здібностей, фізичних і моральних якостей. Це стосується як дітей, які розвиваються нормально, так і дітей з особливостями психофізичного розвитку. У зв'язку з цим, виникає необхідність перегляду існуючого підходу до освіти, розробка нових підходів до визначення мети, завдань і змісту корекційного навчання, виховання і трудової підготовки учнів. Школа повинна створити умови для гармонійного розвитку особистості, самоосвіти й самовиховання.

Оптимальне поєднання класичної спадщини видатних педагогів і новітніх педагогічних досягнень, використання сучасної національної науки та кращих зразків зарубіжної гуманістичної педагогіки сприятиме розв'язанню багатьох проблем освіти, інтеграції дітей у сучасне суспільство. Тому, в українському шкільництві відроджується інтерес до маловідомих альтернативних педагогічних систем, серед яких педагогічна технологія М.Монтессорі.

Аналіз останніх досягнень і публікацій. Серед сучасних дослідників педагогічної спадщини можна виокремити представників, в основному, російської науки – М. В. Богуславського, Г. О. Воліка, В. В. Зайцева, Н.О.Каргопольцева, В.А.Могілевської, М.Г.Сорокової та ін. Серед українських дослідників можна виділити лише З.Н.Борисову, Л.О.Лисенко та І.М.Дичківську, які розглядали спадщину М.Монтессорі в оглядовому плані.

Завданнями дослідження є визначити сутність та основні напрямки

розвитку педагогічних поглядів М.Монтессорі та систематизувати основні теоретичні положення системи М.Монтессорі.

Основна частина. Система М.Монтессорі істотно відрізняється від традиційної педагогіки. По-перше, це стосується ставлення до дитини як до унікальної, неповторної особистості, з власним планом розвитку, способами і термінами освоєння навколишнього світу [1, с.14].

Вирішальним для розвитку педагогіки М.Монтессорі і відповідних матеріалів є спостереження: одна з найважливіших фаз чутливості кожної дитини це фаза "удосконалення відчуттів". Кожна дитина володіє природним прагненням до всього доторкнутися, помацати, понюхати, спробувати на смак. З цього спостереження Марія Монтессорі робить висновок, що доступ до інтелекту дитини веде не через абстракцію, а принципово через її органи чуття. Відчуття і пізнання стають в ході процесу навчання наче єдиним цілим.

Ґрунтуючись на висловлених результатах, М.Монтессорі розробляла свій навчальний матеріал, орієнтуючись винятково на чуттєві сприйняття дитини. Так, її математичний матеріал дозволяє дитині, відчуваючи в руці одну намистину і блок з тисячі намистин, одержати уявлення про числа один і тисяча задовго до того, як вона буде здатна на абстрактне уявлення про числа.

Другим важливим елементом системи педагогіки Монтессорі являється підготовлене середовище. На думку педагога, без нього система не зможе функціонувати як сукупність взаємопов'язаних елементів. Підготовлене середовище дає дитині можливість поступово, крок за кроком звільнитися від опіки дорослого, ставати від нього незалежним. Тому навколишнє середовище повинне, за М.Монтессорі, відповідати особливостям і індивідуальності дитині. Так, обладнання в дитячому садку або школі повинне відповідати зростанню і пропорціям дитини відповідного віку. Діти повинні мати нагоду, наприклад, самостійно переставляти столи і стільці. Їм повинна бути дана можливість самостійно вибирати місце для занять.

Переставлення стільців з місця на місце, що чинить шум, М.Монтессорі розглядає як вправу моторики. Вони повинні навчитися переставляти предмети по можливості тихо, щоб не заважати іншим. Цікавим є й те, що оточення, наприклад, дитячого садку повинно містити у собі не тільки естетичні, а й делікатні елементи (наприклад, тендітний фарфор). Діти повинні навчитися впевненості в застосуванні таких предметів, усвідомлювати їх цінність. Матеріал знаходиться у вільному доступі, на рівні очей дитини, що носить наче характер заклику до дії. Кожен вид матеріалу є тільки в одному екземплярі. Це повинне навчити дитину соціальній поведінці відносно інших дітей, враховувати їх потреби. Про своє оточення діти піклуються самі. У цьому вони набувають навичок незалежності від дорослих [4, с. 150].

В групах М.Монтессорі діти дуже часто не сидять за партами, поглядаючи на вихователя. Тут кожен зайнятий своєю роботою, влаштувавшись на килимку або за невеликим столиком. Вчитель стежить, щоб група не була перенасичена меблями і матеріалом з яким діти не працюють і який не знаходиться в зоні їх найближчого розвитку. І ще на полицях лежить тільки один комплект кожного матеріалу. Не тільки тому, що дітям що одночасно захотіли одного і того ж доводиться домовлятися, а отже вступати в соціальний контакт і одержувати досвід вирішення конфліктних ситуацій, але і, тому що одиничність матеріалу дозволяє зберегти його автодидактичність.

Слід зауважити і на такому концептуальному понятті системи Монтессорі як "особистісний простір" – найближче просторове оточення дитини, що впливає на формування її внутрішнього світу, і на яке дитина, в свою чергу, може діяти безпосередньо. У підготовчому середовищі дитина знайомиться з такими важливими "дорослими" поняттями, як, наприклад, категорія простору. Це відбувається за рахунок усвідомлення, що у кожного предмета, речі в групі є своє місце, а значить, є й місце для самого малюка. Просто, коли малюк розкочує килимок для роботи, він знаходить свій

особистий простір, який не може бути порушений без дозволу його господаря.

Третім головним елементом системи Монтессорі являється особистість дорослого, який спрямовує розвиток дитини. Відповідно до поглядів італійського педагога, з моменту свого народження дитина прагне до свободи і незалежності від дорослого. Марія Монтессорі описує цей процес як біологічний принцип людського життя. Подібно тому, як тіло дитини розвиває свої здібності і дає йому свободу рухів, так само і дух дитини прагне не тільки до навчання, а й до духовної автономії.

У цьому процесі дорослий може стати союзником дитини і створити для неї оточення, відповідне її потребам і прагненню до пізнання. Роль дорослого в педагогіці Монтессорі – це роль помічника, який згладжує для дитини шлях до самостійності відповідно до принципу "Допоможи мені це зробити самому". Процес навчання і пізнання відбувається в дитині, дитина – сам свій вчитель. Дорослий повинен навчитися спонукати дитину до навчання, щоб потім самоусунутися і залишатися в ролі спостерігача, супроводжувача процесу пізнання у дітей.

Оскільки кожна дитина проходить фази чутливості індивідуально, навчальний план в дитячому садку або школі повинен бути індивідуально орієнтований. Вчитель володіє технікою розпізнавання фаз чутливості і здатний вести дитину до діяльності, яка активувала б його інтерес. У принципі, проте, дитині повинна бути дана свобода самій вибирати те, з чим і як вона хоче працювати.

М.Монтессорі визначає наступним чином роль педагога. Педагог вимагає від вихованця робити не щось визначене, навпаки – не заважати процесу саморозвитку дитини. Ця вимога витікає, принаймні, з тієї тези, що батьки – не творці дитини, що дитина сама є будівельником свого розвитку; батьки ж – помічники на цьому будівництві і повинні задовольнятися цією роллю. З цього витікає і все розуміння виховання, що лежить в основі педагогіки М.Монтессорі, і яке вона розуміє як "допомогу в саморозвитку

дитини від моменту її народження" [4, с. 32]. Цим вона формулює своє чітке "ні" всякого роду енергійним особам, охочим, подібно Прометею, творити людей за своїм образом і подібності, а також сучасному біхевіоризму, що зводить людську особистість до кібернетичних понять. Монтессорі чекає від дорослого, "внутрішньої перебудови", яка повинна призвести його до того, що він в спілкуванні з дитиною буде думати не про себе, а про дитину і її майбутнє [4, с. 4].

Ті фахівці, що побували в групах, які займаються за методикою Монтессорі, помітили, що діти в них не тільки самостійні, але й вільні. Вони не тільки переміщуються по груповій кімнаті, як хочуть, але і беруть з полиць будь-який матеріал. З другого боку, ніхто не бігає, не кричить, все зосереджено працюють і після закінчення заняття самостійно ставлять все на місце. Це вражаюче поєднання дисципліни і свободи, що неодмінно виникає в групах Монтессорі є прямим наслідком незалежності, яку освоює дитина в перші ж місяці перебування в групах. Вона дає можливість ослабити соціальні узи, що обмежують активність дитини. Одержавши навички взаємодії з світом, малюку відкривається шлях до внутрішньої дисципліни. Він упорядковує свої вольові рухи, вчиться концентруватися на реальних предметах навколишнього середовища з яких складається дидактичний матеріал і через спеціальні уроки ввічливості освоює норми людської поведінки.

При цьому дитині не нав'язується типовий дорослий стереотип, згідно якому добре бути тихою, по суті пасивною дитиною і погано бути активною, діяльною, а значить такою, яка "заважає" і дратує дорослих. У Монтессорі-групах активність заохочується і є необхідною, але вона упорядковується і прямує на усвідомлене освоєння навколишньої дійсності. У групі завжди є декілька простих правил, які допомагають підтримати колективний порядок. У встановленні такого порядку для нормальної роботи зацікавлені всі діти. У Монтессорі свобода не всездозволеність, а захист права дитини на індивідуальність, на ухвалення самостійного рішення. Дитина сприймається

як особистість, що має право на власну думку.

Марія Монтессорі виходить із того, що методика, запропонована нею, задовольняє ряд нагальних потреб дитини:

- потреба в любові, душевності, захисті. Маленька дитина багато в чому залежить від дорослих, але найголовніше для неї – відчувати, що дорослі люблять її і піклуються про неї;

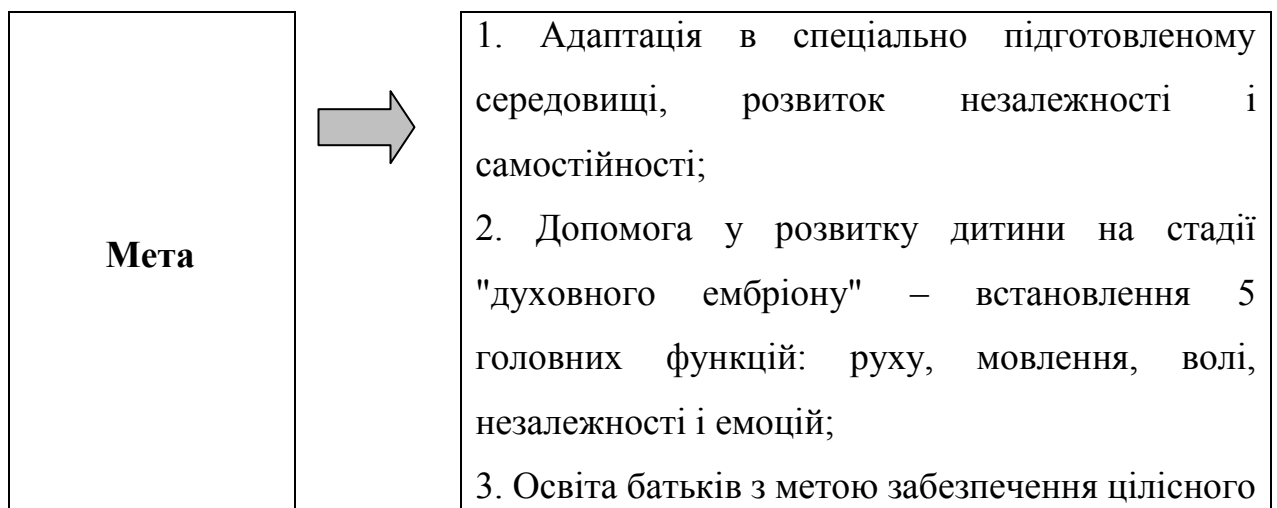
- потреба в повазі дорослих. Дитині важливо, щоб її вислуховували, їй необхідно бачити, що її власні почуття і думки вважаються важливими і заслуговують уваги;

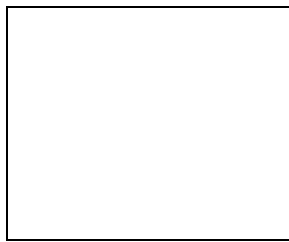
- потреба у розумінні. Дитині важливо відчувати, що її розуміють, хоча і не завжди можуть погодитися з нею;

- необхідність свободи для дослідження навколишнього її світу. Дитина потребує відкритого простору як в будинку, так і на вулиці, в якому можна пересуватися абсолютно вільно. Це обумовлює також свободу для пізнавальної діяльності. В оточуючому її середовищі повинні бути такі предмети, які дитина могла б вільно брати руками і маніпулювати ними без допомоги дорослих.

- потреба в наявності розумних правил, і обмежень, які вводяться в її життя чітко і послідовно. Вони допомагають покращувати ситуації спілкування, робити його логічним, передбачуваним[5, с. 50].

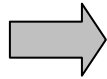
У цілому можна відобразити систему М.Монтессорі за допомогою наступної схеми (див. рис. 1).

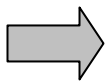
підходу до розвитку дитини у сім'ї та школі

**Орієнтація
дитини
орієнтація на
дорослого**

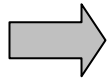
Орієнтація на потреби кожної дитини через спостереження і відповідну побудову та корекцію середовища

**Спрямованість
на
індивідуалізацію**

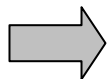
Індивідуалізація забезпечується завдяки вільній роботі у групі (класі), у підготовленому середовищі, що включає також підготовлених дорослих

**Характер і
смісл взаємодії**

"Допомога життя" через презентації, в ході якої вчитель викликає активність дитини і доводить до неї дидактичне завдання матеріалу, який спеціально створюється для даного віку. Це завдання становиться для дитини предметом все більш глибокого вивчення і особистісного вдосконалення в цій діяльності

Роль дорослого

1. Підготовка середовища відповідно до потреб дитини та її сенситивним періодам;
2. Надання свободи (але не всюдозволеності)
3. Спостереження за діяльністю дитини і корекція середовища для допомоги у розвитку конкретної дитини;
4. Співпраця з дитиною в її заняттях з

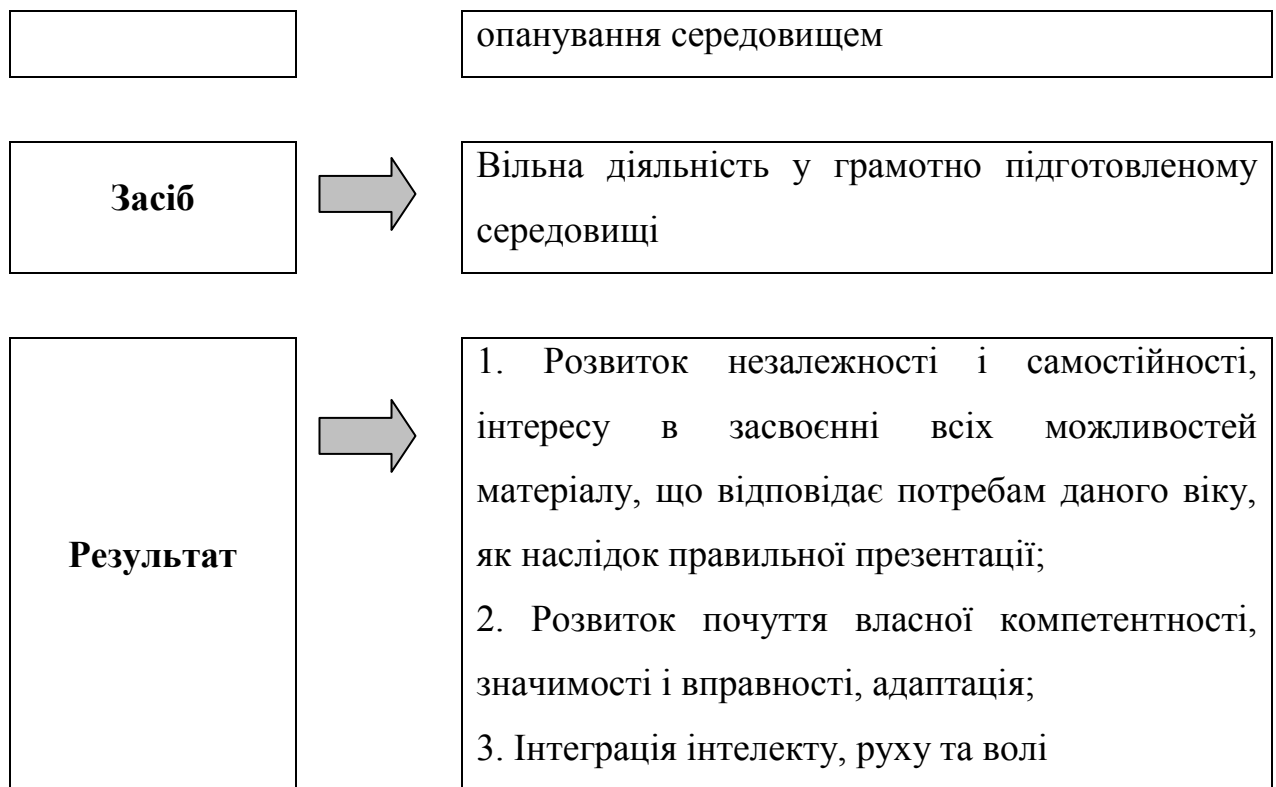

Рис. 1. Основоположні елементи педагогічної системи М.Монтессорі

Спадщина Марії Монтессорі являє собою педагогічну систему, що включає теорію і технологію організації педагогічного процесу вільного виховання особистості дитини. Сутність педагогічних поглядів М.Монтессорі полягає у визнанні дитини цілісною особистістю і активною істотою, якій притаманні внутрішня мотивація до саморозвитку та спеціальні творчі і чуттєві властивості, які допомагають їй здійснювати самостійний вибір всього необхідного з навколишнього середовища для власного зростання і розвитку.

Література:

1. Борисова З., Семернікова Р. Спадщину Марії Монтессорі – сучасним дошкільним закладам / З. Борисова, Р.Семернікова // Дошкільне виховання. – 1996. – №5. – С. 14-15.
2. Монтессори М. Дети – другие: статьи / М. Монтессори / Ред. К. Е. Сумнительный. – М. : ИД «Карапуз». – 2004. – 164 с.
3. Монтессори М. Метод научной педагогики, применяемый к детскому воспитанию в Домах ребенка / М. Монтессори. – М. : Тип.

Госснаба, 1993. – 168с.

4. Сорокова М. Г. Система М. Монтессори. Теория и практика: Учеб. Пособие / М. Г. Сорокова. – М. : Академия, 2003. – 384 с.

5. Culverwell Edward P. The Montessori principles and practice. - London, 1913. - 74 p.